

PERSPEKTIVE MAĐARSKOG STOČARSTVA U OKVIRU EUROPSKE UNIJE

PERSPECTIVES OF HUNGARIAN ANIMAL BREEDING IN EUROPEAN UNION

J. Ember, J. Stefler

Stručni članak
UDK: 636.03.:637.03.
Primljeno: 24. svibanj 2002.

SAŽETAK

Domaća potrošnja mesa i drugih stočnih proizvoda je tijekom zadnjih 10 do 12 godina smanjena za 20 do 40%, a gubitkom istočnog tržišta i izvoz ovih proizvoda pao je za jednu trećinu.

U pogledu stočne hrane, Mađarska raspolaže potencijalom koji je dovoljan da se stočarska proizvodnja poveća i iznad one prije spomenutog vremena. Kao uskoro nova članica EU ona želi da joj se omogući razvoj i onih grana stočarske proizvodnje koje se reguliraju kvotama, u onoj mjeri koja zadovoljava domaću potrošnju, a da se taj razvoj ne sprječava uskraćivanjem subvencija kojima proračun EU-e pomaže poljoprivredu.

Od mađarske agrarne politike očekuje se da u okviru svojih mogućnosti pomogne stočarstvo koje će biti sposobno primijeniti sve elemente suvremenih tehnologija i korištenjem stada visokog proizvodnog potencijala što učinkovitije proizvoditi.

UVOD

Tijekom 80-ih godina prošlog stoljeća robna se proizvodnja mađarske poljoprivrede obavljala na velikim kolektivnim gospodarstvima. Još 1989. godine bilo je obrađeno 86% poljoprivredne površine u okviru svega 1400 zadružnih i državnih gospodarstava. Godišnji prinos žitarica iznosio je 14 do 15 milijuna tona, oko 1400 kg po stanovniku. Specifični prinosi žitarica bili su na razini Europske Unije, ali prirodne okolnosti nisu bile povoljne za travnjake i gusto sijane krmne biljke. U stočarstvu je dominiralo svinjogojstvo i peradarstvo. Dok je u ratarstvu prevladavao industrijski način proizvodnje, u stočarstvu, gdje se po jedinici proizvoda trošilo više ručnog rada znatniju ulogu dobila su sitna obiteljska gospodarstva. Racionalnom podjelom rada, u okviru koje je veliko gospodarstvo opskrbljivalo svoje

kooperante sa životinjama za tov, odnosno bređim krmačama, kao i potrebnom hranom, propisalo i nadziralo tehnologiju, na kraju preuzelo proizvod te se pojavilo na tržištu s većom količinom robe ujednačene kakvoće.

Poljoprivreda je sudjelovala s oko 12% u sveukupnom nacionalnom dohotku, a više od 50% toga poticalo je iz stočarstva. Trećina prodaje agrarnih proizvoda ostvarila se na stranom tržištu.

Politički i gospodarski preokret u posljednjem desetljeću prošlog stoljeća šokirao je cijelu privredu, a najveće gubitke pretrpjela je poljoprivreda. Pogonske strukture, koje su učinkovito funkcionirale, razbijene su a stanje se ni do danas nije poboljšalo. Istočno-

Prof. dr. sc. Janos Ember i prof. dr. sc. Jozsef Stefler,
Sveučilište u Kapošvaru, Stočarski fakultet, Denesmajor 2, 7301
Kaposvar, Mađarska.

europsko tržište postalo je nesigurno, a padom standarda potrošnja je, prije svega mesa i ostalih stočnih proizvoda, pala za četvrtinu (grafikon 1.)

Kao posljedica navedenoga smanjila se stočarska proizvodnja. Godine 2000. vrijednost životinja za klanje pala je za 35,6 posto u odnosu na 1989.

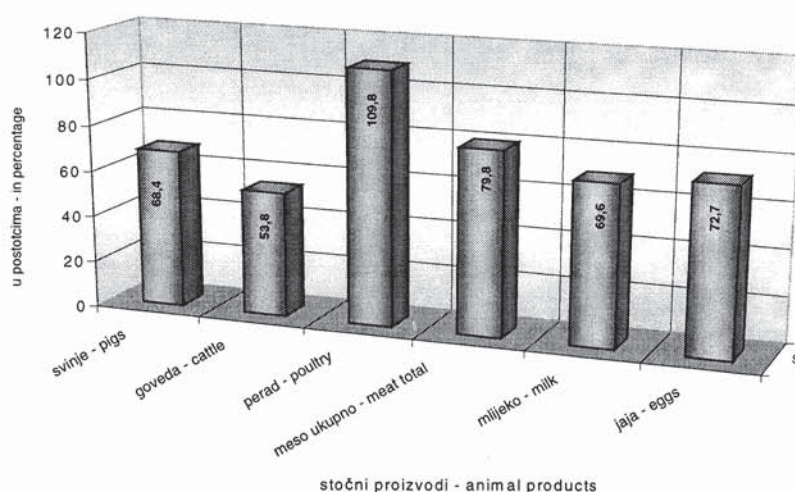
godinu. U tovu goveda taj pad iznosi 60%, u ovčarstvu 49%, a u proizvodnji peradi 6%. Proizvodnja mlijeka smanjena je za 25%, a jaja za 35%. Istovremeno je prinos mlijeka po muznoj kravi za 9,2, a jaja po nesilici za 11,6% veći (grafikon 2.)

Graf. 1. Potrošnja mesa i stočnih proizvoda 1999. Prosjek 1986.-1990. = 100

(Izvor: Elelmiszemerleg 1970-1999. KSHBp., 2001)

Graph 1. Consumption of meat and animal products in 1999. Average 1986-1990 = 100

(Source: Elelmiszemerleg 1970-1999. KSHBp., 2001)

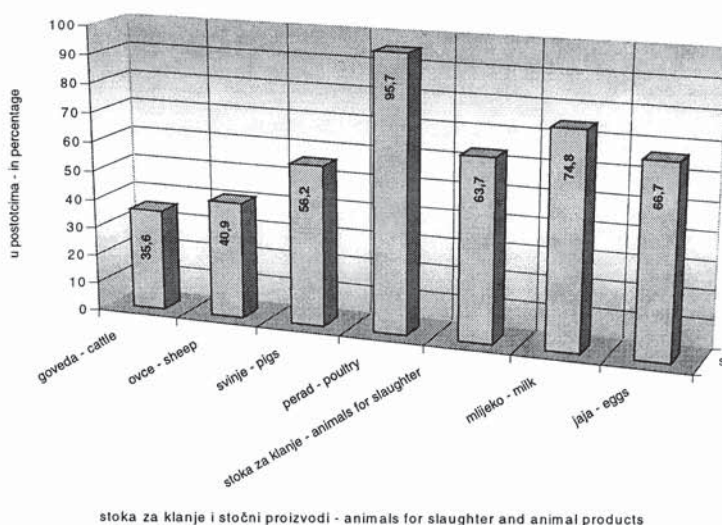

Grafikon 2. Proizvodnja stoke za klanje i stočnih proizvoda 2000. god.

(1989.= 100; Izvor: Elelmiszemerleg, KSH Bp., 2001.)

Graph 2. Production of animals for slaughter and animal products in 2000 (1989.= 100)

(1989.= 100; Source: Elelmiszemerleg, KSH Bp., 2001.)

Početak 2002. godine, kada se planira da će Mađarska 2004. biti primljena u EU, još uvijek nije jasno što će se dogoditi s poljoprivredom. Ne zna se niti kakve će uvjete dobiti stočarstvo. Unutar EU još se uvijek vodi rasprava oko CAP-a, zajedničke agrarne politike. Sve je jasnije da je nepodnošljivo da se 45% proračuna zemlje troši na proizvodnju agrarnih viškova po cijeni koja je znatno viša od cijena na svjetskom tržištu. Iz toga slijedi da treba smanjiti neučinkovit potencijal uložen u poljoprivredu.

Rasprava o tom problemu još traje, a poljoprivreda je bez kreditne sposobnosti. Tijekom zadnjih godina smanjila se površina intenzivnih grana poljoprivrede, nisu iskorišteni travnjaci i ostali potencijali proizvodnje stočne hrane. Izvoze se veće količine kukuruza i drugih žitarica za krmu nego u godinama prije prevrata. U Mađarskoj na hektar poljoprivredne površine dolaze svega 0,22 uvjetna grla stoke, niti polovica onih u zapadnoj Europi (KSH, Mezőgazdasági Statisztikai Zsebkönyv, Bp. 1997.) Ne bi bilo uputno buduću položaj mađarske poljoprivrede, a naročito stočarstva, u Europskoj Uniji odrediti na temelju njenog sadašnjeg stanja.

Kakva je perspektiva mađarskog stočarstva ulaskom u Europsku Uniju?

1. Uz pretpostavku da će domaća potrošnja mlijeka opet dostići nekadašnju razinu, potrebno je povećati proizvodnju za oko 600 milijuna litara, što je povećanje domaće proizvodnje mlijeka za 20%. Broj mliječnih krava danas iznosi oko 365 tisuća, a njihova proizvodnja je u prosjeku 5700 kg mlijeka godišnje. Tijekom predstojećih 10 do 15 godina proizvodnju treba povećati do 2680 milijuna litara. Pretpostavlja se da će se kroz to vrijeme i proizvodnja po kravi povećati na 7000 litara pa će s 383 tisuće mliječnih krava biti moguće zadovoljiti domaću potrošnju u slučaju da izvoz mliječnih proizvoda ostaje isti (Nota bene, još se 1989. muzlo 571 tisuća krava s godišnjom proizvodnjom mlijeka od blizu 5000 litara po kravi). Prema tome, broj mliječnih krava treba se povećati za 5%, što je moguće i bez uvoza rasplodnih grla.

2. Godišnja potrošnja goveđeg mesa po stanovniku iznosila je 7,6 kg, a danas je oko 3,6 kg. Da bi zadovoljili raniju potrošnju, uključujući i

današnji izvoz, treba povećati broj krava za 233 tisuće grla. U sustavu "krava-tele" ima svega oko 25 tisuća različitih pasmina (hereford, limusin, charolais, red-angusa i drugih pasmina, kao i njihovih križanaca s mađarskom šarolikom). Bez uvoza rasplodnih grla, ovo brojno stanje se u doglednom vremenu ne može dostići. Ni potrošnja goveđeg mesa neće se znatno povećati. U pogledu kabastih krmiva postoje znatni neiskorišteni potencijali. Danas se u Mađarskoj koristi svega 78% raspoložive kabaste krme. Uz minimalne troškove ta se količina može povećati za 25 do 30%. Zapravo je moguće raspolagati s preko 1100 tona neiskorištenih škrobnih jedinica. To bi, dopunjeno neophodnom količinom obroka, bilo dovoljno za proizvodnju 125 tisuća tona goveda u sustavu „krava-tele“, ili 115 tisuća tona konja za klanje, ili 143 tisuće tona utovljene janjadi (Ember-Alpar, 2001.)

3. Domaća potrošnja ovčjeg mesa je neznatna, a 95% sadašnje proizvodnje izvozi se. Već godinama se ne iskorištavaju kvote koje je ustanovila Europska Unija i ne može se zadovoljiti potražnja arapskih zemalja.

4. Potrošnja svinjskog mesa danas je za 32% manja, svega oko 29 kg po stanovniku godišnje. Podizanjem standarda stanovništva potrošnja će se vratiti na nekadašnju razinu. Broj krmača treba povećati za 83 tisuće grla, da bi dostigao broj od 433 tisuće (što čini svega 62% od broja 1989. god.). Sa strane EU proizvodnja svinjskog mesa nije vezana uz kvote, tako da u tom pogledu samo ekonomičnost proizvodnje može biti ograničavajući čimbenik.

5. Tijekom zadnjih 10 godina jedino se potrošnja mesa peradi povećala, budući da je to najjeftiniji izvor bjelančevina životinjskog podrijetla. Sa strane EU nema ograničenja u pogledu proizvedenih količina, tako da to ovisi isključivo o učinkovitosti i konkurentnosti te grane stočarske proizvodnje.

Može se ustanoviti da ni sa strane CAP-a, kao ni sa strane proizvodnih domaćih kapaciteta krmiva, ne postoji zapreka da se stočarstvo Mađarske digne na razinu koja zadovoljava potrebe izvoza i planiranu povećanu domaću potrošnju. Budući da je domaći potencijal proizvodnje krmiva dovoljan za proširenje stočarske proizvodnje, potrebno je definirati mjere pod kojima će mađarsko stočarstvo moći povećati izvoz.

Koje su to mjere?

Odgovor je jednosmislen, potrebno je primijeniti tehnologiju kojom se postojeći potencijali najučinkovitije iskorištavaju.

Naši današnji troškovi proizvodnje su konkurentni zbog relativno niske cijene domaćeg krmiva, a još više, u usporedbi sa zemljama Zapadne Europe, zbog jeftine radne snage. Kada Mađarska postane članica EU, cijena će se krmiva, kao i radne snage, izjednačiti s cijenom u ostalim članicama. Budući da će se i tehnologije "globalizirati", prednost će imati oni koji će elemente tehnologije moći učinkovitije iskoristiti. Odlučujući će biti genetski potencijal stada, primijenjena tehnika i kakvoća krme, a povrh toga i radna snaga koja upravlja procesom proizvodnje.

Mađarska raspolaže suvremenom genetskom osnovom. To potvrđuju ispitivanja proizvodnih svojstava životinja u zavodima koji se time bave.

Što se tiče krmiva, količinski je dovoljno za predviđen razvoj, a kakvoću mogu jamčiti mješalice i tvornice krmnih smjesa.

Stručnjaci su spremni primijeniti suvremenu tehnologiju, ali nedostaje kapital kojim i bi se obnovila tehnika. Osim toga, poremetila se organiziranost kojom bi se mogla ostvariti suvremena tehnologija u širem krugu. Ti su čimbenici već postojali i dali komparativnu prednost mađarskoj poljoprivredi.

Kakav je danas položaj pojedinih grana stočarstva u Mađarskoj?

1. Od ukupne količine, 85% mlijeka za industrijsku preradu danas proizvode velike govedarske farme. Mala gospodarstva s nekoliko krava opskrbljuju mlijekom svoju i susjednu obitelj. Suvremena tehnika i kvalificirana radna snaga može se učinkovito iskoristiti samo na farmama s više stotina krava. Takva su stada već postojala, ali su s razbijanjem velikih kolektivnih gospodarstava rasprodana, stajale su dijelom uništene, a dijelom su dobile druge funkcije.

2. Suvremena tehnologija tova goveda može biti uspješna ako se organizira na većem broju životinja. U tom poslu mogu manje - više uspješno

sudjelovati i manja gospodarstva uzgajanjem podmlatka koji će završiti u tovu na za to specijaliziranim farmama. Na taj način mogu se iskoristiti manje površine krme i slobodna radna snaga.

3. Niti ovčarstvo ne može se uspješno voditi sa stadima od nekoliko desetaka grla. Veći dio mađarskih travnjaka može se iskoristiti samo u ovčarstvu. Na tim pašnjacima potrebno je držati stada od 300 do 400 majki, kao još prije desetak godina. Treba znati da biti čobanin nije samo specijalna struka, nego i poseban način života i time se ne može baviti uzgredno.

4. Svinjogojstvo se treba ponovo organizirati integracijom različitih sudionika u procesu proizvodnje. Veliki sustavi su u okviru različitih faza proizvodnje mobilizirali i velika i mala gospodarstva. Opskrbili su ih s rasplodnim životinjama, propisali tehnologiju, opskrbljivali kvalitetnom hranom, stručno nadzirali posao, preuzimali proizvod i s velikom količinom robe javili su se na tržištu gdje su bili ravnopravni partneri mesne industrije i izvoznika. Potrebno je financijski ojačati postojeće sustave i dati inicijativu da se integrira i prerada.

5. Sektor peradarstva, koji proizvodi za tržište, i danas se služi suvremenom tehnologijom. Hibride peradi proizvode nekadašnje tvrtke. Proizvodna svojstva peradi su slabija dijelom kao posljedica tehnoloških nedostataka, a dijelom radi slabije kakvoće hrane. Integracija je dobra u proizvodnji purana pa su i rezultati dobri, ali je proizvodnja brojlera i pataka opala. Tov gusaka i mularda (bastarda) održava se na istoj razini. U ovoj grani proizvodnje tehnika još nije zamijenila čovjeka. Taj se posao obavlja u onim krajevima države koji oskudijevaju drugim radnim mjestima pa se ljudi prihvaćaju i ovog posla.

6. Postoje mogućnosti organiziranja eko proizvodnje mesa peradi i jaja u malim seoskim gospodarstvima gdje se to zapravo već odavno i provodi. Da se pod tim prilikama proizvedena roba smatra bioproizvodom, trebalo bi organizirati za to propisane okvire i pronaći tržište, gdje se taj proizvod više cijene od uobičajene može plasirati. Taj je posao u Mađarskoj tek započeo, ali se planira da će u okviru EU mađarski bioproizvoditi igrati značajniju ulogu.

ZAKLJUČAK

Raspoloživa krma koja omogućava razvoj stočarstva do razine koja bi zadovoljila željenu povećanu domaču potrošnju, a ne bi ugrozila mogućnosti izvoza stoke i stočnih proizvoda. U pregovorima sa zastupnicima Europske Unije treba se držati načela da taj razvoj ne bude administrativno ograničen i da financijska potpora poljoprivredi ne bude diskriminirajuća. Što se tiče izvoza, nisu se iscrpile kvote koje reguliraju izvoz stočnih proizvoda, a u granama, koje nisu vezane uz kvote, raspolaže se s bazom krmiva koja omogućuje povećanje izvoza. Genetska sposobnost rasplodnih stada je na visokoj razini. Postoje dobro obrazovani stočari koji raspolažu znanjem koje se može iskoristiti adekvatnom tehnologijom. Ta je tehnologija prije 12 do 15 godina primijenjena u okviru raznih sustava proizvodnje. Zahvaljujući tome, proizvodi su se uspješno izvozili s umjerenom državnom subvencijom. Tim se tehnologijama i danas služe u sektorima koji proizvode za tržište, ali je tehnika i tu velikim dijelom amortizirana, treba je obnoviti i dalje modernizirati. Naša agrarna politika zadnjih 10 do 12 godina ne pomaže te nekadašnje velike

poljoprivredne sustave i na diskriminirajući način ne daje im onu pomoć koju inače dobivaju mali proizvođači. Očekuje se promjena takvog shvaćanja, a prvi znakovi već se javljaju. Osim toga, ove godine otvara se mogućnost da, osim obiteljskih gospodarstava, i poljoprivredna poduzeća pa čak i zadruge dobiju kredite pod povoljnijim uvjetima. Zasada samo pod uvjetom da im poljoprivredna površina nije veća od 300 hektara. To ograničenje nije racionalno, ali se je nadati da će pomoć pružena poljoprivredi uskoro izgubiti dosadašnju socijalnu ulogu. Nadležne organe potrebno je uvjeriti koje strukture treba pomagati da se oskudne mogućnosti koje stoje na raspolaganju mađarskom stočarstvu najučinkovitije mogu upotrijebiti.

LITERATURA

1. Ember, J., Gy. Alpar (2001): Stočarstvo s obzirom na prirodne okolnosti Mađarske. KRMIVA.
2. .... Mezogazdasági statisztikai zsebkönyv, KSH, Bp., 1997.
3. .... Elelmiszermerlegek 1970-1999.. KSH, Bp. 2001.
4. ....OMMI kozponti adatbazis, Bp. 2001.

SUMMARY

Domestic consumption of meat and other animal products has decreased by 20-40% in the last 10-12 years. After the collapse of the East-European market Hungarian export, and so the value of animal production has shrunk to two-thirds. Potential feedstuff production of Hungary would allow to supply a bigger livestock, such size what we had before the political changes. It is assumed that animal production can be developed at least to satisfy domestic supply, without bureaucratic (quota) limitations and the EU will not punish with withdrawal of planned support to subsidy agricultural development.

Our expectation of the Hungarian agricultural policy is to support the animal production as far as it is possible, and let it be capable to adopt to the up-to-date methods with such size of livestock population, which can use it effectively.